

УДК (81'246.2:808.53):378.4 (045)

Шапран Д.П., к. філол.н., доцент

Донецький національний
університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг
e-mail: shapran@donnuet.edu.ua

Мацнєва Є.А., викладач

Донецький національний
університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг
e-mail: matsnewa88@ukr.net

УНІВЕРСИТЕТ ЯК ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ БІЛІНГВІЗМУ

UDC (81'246.2:808.53):378.4 (045)

Shapran D.P.

Donetsk National University of Economics
and Trade named after
Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih
e-mail: shapran@donnuet.edu.ua

Matsneva Ye.A.

Donetsk National University of Economics
and Trade named after
Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih
e-mail: matsnewa88@ukr.net

UNIVERSITY AS AN INSTITUTIONAL ENVIRONMENT FOR BILINGUIISH DEVELOPMENT

Мета. У контексті дослідження культурних та інституціональних меж білінгвізації суспільства окреслити роль і значення університету як інституціонального середовища розвитку білінгвізму.

Методика. Мета статті реалізовувалася за допомогою теоретичних методів дослідження, зокрема аналізу, синтезу, узагальнення, використання принципу системного й порівняльного аналізу білінгвальних процесів, а також сучасних наукових підходів до вивчення соціальних проблем білінгвізму та інформаційного суспільства.

Результати. Визначено, що в період стрімкого світового поширення інформаційних технологій та технологій вироблення знань є затребуваними фахівці, які мають високий рівень білінгвальної компетенції, вмють ефективно комунікувати в постійно ускладнюваному полікультурному соціально-інформаційному просторі. З'ясовано, що університети, формуючи інформаційну культуру фахівців-професіоналів, є основним інституціональним середовищем розвитку білінгвізму.

Ключові слова: білінгвізм, соціальний білінгвізм, інституціональне середовище, білінгвальна компетенція, конкурентна перевага.

Постановка проблеми. Актуальність досліджуваної проблеми пов'язана з тенденціями білінгвізації соціальних інститутів. Зокрема, у світлі нових вимог до формування професіоналізму і компетенції сучасних фахівців перед інститутом освіти і науки постає необхідність перебудови внутрішньосистемних стратегій. Наскільки вдасться людині скористатися безмежним простором інформації, представленій різними мовами, опанувати таку інформацію, використати її для отримання знань і свого розвитку, залежить від підготовки професіонала і його здатності освоїти іншомовну інформацію і спожити її як основу своєї комунікації зі світом та іншими людьми.

Проблему білінгвізму в контексті підготовки висококваліфікованих фахівців, які вміють швидко орієнтуватися в складному інформаційному середовищі, актуалізує такий фактор розвитку соціуму, як конкурентоспроможність. У сучасних умовах білінгви мають більшу конкурентоспроможність на ринку праці.

Отже, вивчення білінгвізму дозволяє виявити прикладні аспекти використання його результатів: проведення виваженої комунікативно-мовної політики з урахуванням світових інформаційних процесів, соціальної організації суспільства на різних рівнях керівництва і управління, а також можливості засвоєння норм і цінностей як найважливіших орієнтирів громадської діяльності людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику інформаційного суспільства вивчали А. Турен, Е. Гоффлер, М. Кастельс, М. Маклюен, І. Масуд, Р. Катц, З. Бжезінський, Ф. Уебстер, К.К. Колін, А.Д. Урсул, А.І. Ракитова, В.Л. Іноземцева, Г.Л. Смоляна, Д.С. Черешкіна, І.С. Мелюхіна, В.Г. Машликіна, Т.В. Закупень, І.І. Юзвішина та ін., зокрема темі інформаційних взаємодій та комунікацій присвячені роботи Р.С. Гіляревського, А.І. Чорного, Т.М. Дрідзе, Л.М. Землянової, І.А. Мальковської, Я.Н. Засурського та інших

Основоположний внесок у дослідження явища міжкультурної комунікації зробили представники різних наукових сфер (лінгвістики, антропології, психології, соціології): Е. Холл, Д. Трагер, Ф. Клухон, Ф. Шродбек, Г. Хофстеде, Рон і Сюзан Сколлон та багато інших.

Процесам взаємодії мов, різним аспектам полі- та білінгвізму багато уваги приділяли видатні зарубіжні вчені: У. Вайнрах, Б. Гавранек, Е. Сепір, А. Мартіне, Е. Хауген, М. Сігуан, У.Ф. Маккі, П. Мюльхауслер, С. Верн, В. Розенцвейг та ін.; радянсько-російські та вітчизняні вчені: Л. Булаховський, Л. Щерба, В. Аврорін, Ф. Філін, О. Швейцер, Ю. Дешерієв, Т. Бертагаєв, В. Виноградов, Є. Верещагін, О. Супрун, А. Карлінський, М. Михайлов, К. Ханазаров, Н. Імеладзе, Ю. Жлуктенко, С. Семчинський, Л. Масенко, О. Тараненко, О. Сербенська, О. Ткаченко, Б. Ажнюк та інші [1].

Мета статті. У контексті дослідження культурних та інституціональних меж білінгвізації суспільства, поглиблюючи і узагальнюючи знання про особливий інструментальний аналіз соціальних процесів, окреслити роль і значення університету як інституціонального середовища розвитку білінгвізму.

Виклад основного матеріалу. На сучасному транзитивному етапі розвитку суспільства (перехід від індустріального до постіндустріального та до інформаційного), коли активно відбувається формування нової соціальної групи – виробників інформації та знання, благополуччя якої базується на широких можливостях в отриманні знань, розвитку інтелектуального потенціалу, вивчення мов і культур, у людства просто немає іншого виходу, крім розвитку людського потенціалу і, перш за все, його якості, найважливішими компонентами якої є високий рівень освіченості людей і професійна компетенція фахівців.

Саме по собі виникнення двомовних груп ще не означає становлення практичної соціальної групи, оскільки агенти, які зайняли цю позицію, можуть представляти лише «серійну групу – постійно оновлювану, плинну, безмежно рухливу, що складається з не пов'язаних між собою, безперервно мінливих, ізольованих окремих індивідів»[2].

Потрібно, щоб агенти склалися як соціальний корпус, який має ідентичність і мобілізується навколо спільного інтересу.

Беручи до уваги постійно збільшувані процеси поширення нових технологій комунікації і змінювані тенденції міжнародних контактів, цілком природним стає рух до інституалізованих форм білінгвізму. Зокрема, з підписанням Болонської декларації, у світлі нових вимог до формування професіоналізму і компетенції сучасних фахівців соціальний інститут освіти стає одним із основних інститутів, який здійснює формування сучасного знання і забезпечує трансляцію інформаційної культури.

У високотехнологізованому суспільстві вільне володіння другою мовою з привілею лінгвістичної спеціальної освіти стає потребою кожного фахівця, так як головною і визначальною фігурою стає професіонал, який отримав програмну підготовку і озброєний найскладнішою технікою роботи з інформацією. Сьогодні високі технології вторглися в усі сфери діяльності людини, перебудовуючи їх основи і змінюючи якість життя людей. «Над повсякденним мисленням маси людей надбудувалася робота інтелекту – функція професійної діяльності фахівця-інтелектуала»[3].

Університетський фахівець сьогодні – це, перш за все, широко освічена людина, яка має фундаментальну підготовку, здатна на високому професійному рівні вирішувати складні сучасні завдання в умовах науково-технічного прогресу і спричинених ним процесів диференціації та інтеграції виробництва. Крім цього, сучасний фахівець – це особистість, здатна реалізовувати свій творчий потенціал, усвідомлювати необхідність безперервного і автономного поповнення знань та їх практичного застосування в силу диктату інформаційної революції. І нарешті, сучасний фахівець – це людина, яка вміє будувати інтерсуб'єктні відносини на різних соціально-культурних рівнях. Кожному суспільству зараз потрібно продукувати не «правильно мислячих» людей, а виховувати людей з такими якостями, яких потребує кожен окремий індивід і які цінує кожне суспільство – потрібно «культивувати» розуми, які можуть оцінювати непередбачені проблеми з точки зору розумного судження.

На сучасному етапі в нинішніх умовах полікультурної взаємодії в Україні має набувати все більшого поширення соціально-орієнтована модель білінгвального навчання. Друга мова має стати не тільки об'єктом вивчення, а й інструментом залучення до світу спеціальних знань, засобом загальносвітового спілкування.

Потрібно сказати, що білінгвальна освіта завжди переслідувала три вагомні соціальні цілі: 1) егалітаризм, що виражається в заохоченні рівності через доступ і можливість здобуття освіти для всіх; 2) індивідуалізм, що забезпечує особистий вибір, свободу навчання і визнання особистих заслуг; 3) плюралізм, що сприяє поширенню різноманіття у вигляді розширення інституційної участі [4].

Актуальність білінгвального навчання визначається загальною світовою тенденцією до інтеграції в економічній, культурній та політичній сферах. Відповідно, вивчення низки дисциплін на білінгвальній основі забезпечує студентам широкий доступ до інформації в різних предметних сферах, отримання нової інформації відповідно до індивідуальних потреб, можливості безперервної освіти, що в свою чергу створює додаткові шанси конкурувати на загальноєвропейському і світовому ринку фахівців. Сучасному суспільству потрібні люди, які вміють вчитися, самостійно працювати з інформацією – тільки вони можуть розраховувати на успіх в інформаційному суспільстві.

Окрема роль у цій моделі належить університетам, особливо технічного профілю, які забезпечують розвиток науково-технічного потенціалу соціуму, носієм якого є сукупний корпус фахівців вищих наукових та інженерно-технічних інститутів. Як і будь-який соціальний інститут, сучасний інститут освіти опиняється перед необхідністю перебудови внутрішньосистемних стратегій.

Для вирішення цієї проблематики важливо мати чітке розуміння, наскільки майбутньому молодому фахівцеві потрібне володіння двома або кількома мовами, чи є вивчення іноземної мови даниною моді і показником соціального престижу, чи це дійсно

необхідна умова функціонування і розвитку професійної особистості та професійної спільноти в цілому.

На жаль, тривалий час життя за «залізною завісою» не стимулював вивчення іноземних загальносвітових мов у нашій країні. Радянська система вищої освіти виділялася з-поміж інших і за своїми рисами та організаційними принципами була унікальною. Вона не була ані ліберальною, ані автономною. Їй не вистачало академічних свобод, науковці не могли вільно проводити свої дослідження, а педагоги під час навчання дотримувалися чітких правил та норм. Традиційні гуманітарні цінності відходили на другий план. У першу чергу увага приділялася забезпеченню потреб держави у професійних кадрах. Радянське керівництво ставило собі за мету сформувати освітню систему армійського типу, де кожен студент, викладач чи працівник дотримуватиметься наказів «зверху». Вища освіта відображала амбіції партійного керівництва та внутрішню специфіку політичного будівництва. Ці особливості відрізняли радянську систему від європейських аналогів та від міжнародного академічного співтовариства [5].

Відповідно, дискурсивні й комунікативні ресурси іноземних мов були майже не затребуваними, адже головна функція будь-якої мови – спілкування, комунікація, те, чого на той період часу катастрофічно не вистачало.

Безумовно, основне протиріччя щодо білінгвізму криється у протиріччі між консерватизмом і новим соціологічно глобальним мисленням, яке так важко, але неухильно прокладає собі дорогу в новий час.

Радянська вища школа у 60-70-х роках двадцятого століття досягла найвищого рівня свого розвитку, проте навіть тоді вивчення іноземних мов у широкому масштабі не стало невід'ємним її атрибутом, але рік за роком значення іноземної мови для майбутніх фахівців усе більше почало усвідомлюватися і державою, і суспільством. Білінгвізм напередодні входження людства в нову епоху інформаційного розвитку стає у світі об'єктивною потребою більшості інститутів, що зумовлено насамперед соціальними факторами. Це торкнулося певною мірою і передових радянських технічних університетів, там поступово починають надавати дисципліні «Іноземна мова» нову якість, розуміючи, що їх випускники зі знанням другої мови матимуть вищий рейтинг на ринку праці і можливості для самореалізації.

Сьогодні одним із основних факторів розвитку є конкурентоспроможність, яка актуалізує проблему іноземних мов, і з цієї точки зору соціальна значущість білінгвізму стає більш очевидною. Білінгвізм сучасного фахівця є невід'ємним атрибутом його іміджу, це свого роду архетип, до якого прагнуть сучасні професіонали.

Сучасний університет стає благодатним ґрунтом розвитку білінгвальних процесів. Іноземні мови, їх вивчення і практичне використання забезпечують сучасному фахівцю особливий шлях інтелектуального розвитку, розкриття творчого потенціалу, удосконалення себе самого. Широко відомо, що білінгвізм має позитивний вплив на розвиток пам'яті, кмітливості, швидкості реакції, формування математичних навичок і логіки; розвиває вміння мислити й аналізувати явища дійсності. У білінгвів також збільшується обсяг вербальної пам'яті. Дві мовні системи сприяють розвитку гнучкості мислення та інтелектуальної активності.

Вплив білінгвізму на розвиток певних якостей особистості особливо цінний у середовищі майбутніх фахівців. У студентському віці, попри всю його суперечливість, можливостей для розвитку інтелекту найбільше. Найважливішим чинником успіху молодого фахівця є креативність, яка визначає його здатність до конструктивного нестандартного мислення, а також усвідомлення й розвитку свого досвіду. Білінгвальна компетенція при цьому є активним засобом, корисним для розвитку творчого потенціалу, що особливо важливо в наш час, коли готовність до невизначеності й парадоксів, налаштованість на діалог, вміння працювати в команді, багатопланове мислення стають реальною практикою в професійному соціальному середовищі і є надзвичайно важливими властивостями професіонала. Сучасним студентам властиві стратегії екстенсивного

професійно-освітнього зростання, саме тому в студентському середовищі іноземні мови та їх вивчення викликають величезний інтерес.

Соціологічні дослідження, що проводяться в студентському середовищі, підтверджують ці висновки. Переважна більшість учасників опитувань хотіли б знати одну або більше іноземних мов досконало і вважають володіння іноземною мовою необхідною умовою своєї успішної кар'єри. Багато хто з них вчать іноземну мову для самовдосконалення, розуміючи, що білінгвізм сприяє формуванню таких якостей особистості, як ерудованість і комунікабельність, звичайно, що є й такі, хто вивчають мову через те, що вона є обов'язковим предметом навчального плану.

На світовому ринку праці вимоги до робочої сили змінюються: наукоємні промислові технології передбачають затребуваність висококваліфікованих співробітників, при цьому вони повинні постійно підвищувати свою кваліфікацію. Мовні навички, якими сьогодні володіють випускники університетів, можуть виявитися недостатніми. «Затребуваними на ринку праці, безумовно, виявляться фахівці з певним набором особистісних якостей, таких як: компетентність, ініціативність, комунікабельність, толерантність, креативність, адаптивність, доброзичливість, працездатність та інші. Перелік цих якостей можна продовжити або змінити в залежності від передбачуваного місця роботи, посади, покладених обов'язків, але єдиним для всіх фахівців і найважливішим фактором успішної кар'єри, звичайно, є присутність такої якості, як упевненість у собі» [6].

Для багатьох студентів і випускників характерні занепокоєння і невпевненість у можливості майбутнього працевлаштування. Відсутність сертифікату, що підтверджує вільне володіння іноземною мовою, може в наш час стати непереборною перешкодою при влаштуванні на роботу. Дані кадрових агентств свідчать, що більшість роботодавців вважають володіння мовами обов'язковим для своїх потенційних працівників. Низький рівень знання англійської мови, наприклад, може перешкодити молодому вченому публікуватися в міжнародних наукових виданнях, які видаються переважно англійською мовою. Численні помилки автора в правописі англійських слів, синтаксисі й семантиці можуть у редакторів створити враження, що він настільки ж недбалий і в своїх дослідженнях.

Орієнтація на оволодіння іноземною мовою збільшує в очах студентів гарантії їх професійної стабільності, виживання, підвищує адаптивний потенціал, формує гнучкість і конкурентоспроможність в умовах ринку, адже, опановуючи другу мову, молоді фахівці отримують ніби другу соціалізацію. Отже, білінгвізм формує в студентів таку важливу рису особистості, як «упевненість у собі» і такі якості, як цілеспрямованість і працездатність.

Разом із інтеграцією України у світове співтовариство, розвитком нових інформаційних технологій і збільшенням числа науково-технічних фірм у нашій країні з'явилося нове соціальне замовлення на фахівців, які володіють іноземною мовою для цілей професійної міжнародної комунікації. Тепер однією з головних умов функціонування і навіть виживання сучасного фахівця стає оволодіння другою мовою, від якого залежать його комунікаційні можливості й потреби в інформаційному суспільстві.

Міжнародне спілкування є специфічним комунікативним видом сучасної професійної діяльності, спрямованої на вирішення виробничих завдань. Комунікація здійснюється на всіх етапах створення конкурентної науково-технічної продукції: від розробки ідеї до експлуатації й ремонту, а учасниками міжнародної комунікації є випускники вищої професійної школи всіх спеціальностей. Міжнародне спілкування здійснюється в різних сферах діяльності сучасного науково-технічного фахівця: науково-виробничій, науково-технічній, екологічній, культурній, діловій, управлінській та правовій. У кожній сфері комунікації учасники виконують певні ролі, які передбачають різноманітне використання дискурсивних і комунікативних ресурсів білінгвізму.

Залежно від підготовленості в іншомовному спілкуванні фахівці виконують більшу або меншу кількість ролей. Найбільш підготовлені фахівці виконують ролі референтів-перекладачів, до функцій яких входить не тільки переклад на основі володіння тонкощами спеціальності, але й складання двомовної фірмової документації та рекламних матеріалів, що передбачає знання соціально-культурної специфіки зарубіжних партнерів.

Стійкою тенденцією розвитку міжнародних науково-технічних комунікацій є зростаючий обсяг опосередкованих форм спілкування, що використовують новітні досягнення в галузі інформаційних технологій. Коло учасників такого спілкування дуже широке – це співробітники малих, середніх і великих підприємств – представники різних соціальних груп і прошарків суспільства. Сьогодні вміння спілкуватися іноземною мовою вимагається від фахівця будь-якого рівня.

Але для фахівців у галузі інформаційних технологій іноземна мова, англійська зокрема, набуває особливого значення, так як для них англійська є не тільки мовою ділового спілкування. Будучи міжнародною мовою інформатики, англійська мова для таких фахівців стає засобом виробництва, без якого здійснення професійної діяльності стає практично неможливим. Саме тому ступінь мотивації і відсоток тих, хто володіє іноземною мовою, досить високі в соціальних групах, пов'язаних з ІТ-індустрією.

Білінгвальна освіта в широкому сенсі цього слова, підтримуючи збереження рідної мови і культури, має сприяти оволодінню другою мовою з когнітивною перспективою, допомагаючи зберегти емоційну і психічну стабільність. Так, сучасний білінгвізм дозволяє майбутньому фахівцю вирішувати такі завдання:

- вміти розпізнавати мовно-культурні відмінності і мати з ними справу;
- розуміти відмінності між емічним і етичним способом мислення, що являє собою різницю між сприйняттям іншої культури зсередини і ззовні;
- визнавати лакуни в знаннях, які неминучі для індивіда, вихованого в межах одного соціокультурного середовища;
- визнавати недостатність знань, тобто знання про нестачу знань;
- вміти мислити в порівняльному аспекті;
- розуміти видозміни – якість, важлива для порівняльного аналізу;
- змінювати самосприйняття;
- розглядати свою країну в крос-культурному аспекті;
- знати про інші культури, вивчені зсередини;
- розвивати діагностичні навички (мистецтво, вміння, майстерність), необхідні для функціонування в інших суспільствах;
- розуміти різноманітність досліджуваних стилів тощо.

Відповідно, іноземна мова для майбутніх фахівців є і знаряддям виробництва, і частиною культури, і засобом адаптації до інноваційних процесів, які відбуваються в сучасному інформаційному суспільстві. В цілому, багато студентів університетів висловлюють упевненість в тому, що англійська мова необхідна для прогресу і в найближчі роки забезпечить доступ до інформації, високотехнологічних засобів комунікації і міжнаціонального спілкування в глобальному масштабі.

Натепер положення, закріплені в Болонській декларації, вже мають практичне втілення. Так, на зустрічі в Саламанці (2001 р.) було прийнято рішення про створення Європейської асоціації університетів (EUA), яка об'єднала понад 800 вищих навчальних закладів різних держав Європи. Асоціація університетів Європи представляє та підтримує вищі навчальні заклади в 46 країнах, забезпечуючи їх унікальним форумом для співпраці та надаючи можливість відстежувати останні тенденції в політиці вищої освіти та науки.

Основна мета такого об'єднання – формування громадянина, професіонала європейського типу: людини, що сповідує терпимість, плюралізм, цінує культурну спадщину суспільства, свідомого учасника процесу європейської інтеграції [7].

Можна багато говорити про Болонський процес і сперечатися про різні його виміри. Проте очевидно, що даний процес є незворотнім. Його незворотність зумовлена

перш за все об'єктивними факторами розвитку Європи і світу в цілому [8]. Серед цих факторів можна насамперед виділити такі:

- інтеграція національних інформаційних просторів у єдиний світовий інформаційний простір;
- глобалізація у фінансово-економічній сфері та регіональна інтеграція, в першу чергу в Європі;
- інтернаціоналізація освіти, яка виявляється у формі зростаючих потоків студентів до закордонних вузів, у взаємних обмінах викладачами, науковими співробітниками;
- зростання конкуренції на світовому ринку освітніх послуг;
- тенденції до зростаючої автономії вищих навчальних закладів і перетворення деяких із них у транснаціональні;
- загальне зростання чисельності студентів на тлі змін вікової структури населення.

Світ, в якому ми живемо, з огляду на формування єдиного інформаційного простору, стає все тіснішим; тому успішне спілкування стає можливим тільки на основі міжмовного і міжкультурного взаєморозуміння і взаємодії. Стабільність і благополуччя світу в третьому тисячолітті багато в чому буде залежати від бажання і здатності молодого покоління проявляти терпимість, поважати інші культурні та соціальні особливості інших, від бажання і здатності співпрацювати.

Студентство завжди було пронизане духом інтернаціоналізму. Ідея крос-культурної співпраці в науці й освіті зародилася вже в XVII столітті. У середньовічній Європі студенти мандрували від Болоньї до Парижа, до Оксфорда, і університетська освіта переступала межі національних кордонів.

Не можна забувати про те, що соціальні структури відіграють одну з головних ролей у процесі білінгвальної соціалізації. XX століття відкрило нову сторінку в цьому процесі. У першій половині XX століття колоніальні імперії почали створювати університети в своїх заокеанських землях, головним чином, щоб навчати колоніальну адміністративну еліту. Як тільки колонії почали отримувати незалежність, процес створення університетів отримав новий напрям. Так чи інакше, ближче до середини XX століття міжнародна діяльність у вищій школі, як і в інших соціальних інститутах, головним чином служила меті насадження культури метрополії у колоніальних і постколоніальних країнах, а процеси білінгвізму носили вимушений характер.

Епоха холодної війни була відзначена жорстким протистоянням сходу і заходу, і два табори змагалися за вплив на нації, що розвиваються. Уряди енергійно залучали потоки студентів із Африки та інших континентів до своїх університетів, сприяючи широкому поширенню білінгвізму.

У 80-90-х роках міжнародна співпраця університетів набула нового значення – з інших, неполітичних причин. Реструктуризація світової економіки і створення світових ринків стали головними силами, які визначають інтернаціоналізацію вищої школи, а білінгвізм реальним містком до нового соціального стану. Університети стають джерелом масового бі- і мультилінгвізму.

За останні 30 років міжнародна академічна мобільність зросла більш ніж на 30%. З'явилися нові форми міжнародного співробітництва, що використовують інноваційні підходи «університету без стін», що зумовлено соціальним замовленням сучасних суспільств і процесом глобалізації світу. Зокрема, інтернаціоналізація вищої технічної школи сьогодні передбачає, крім студентської та викладацької мобільності, співпрацю в науково-технічній сфері через мережі й асоціації, відкрите і дистанційне навчання без кордонів, регіональне та зарубіжне співробітництво інститутів, міжнародний поділ праці та інші види діяльності. Світові ресурси, програми, технологічні та технічні інститути й організації мобілізуються навколо ідеї інтернаціоналізації. Переваги інтернаціоналізації у вищій школі очевидні: це об'єднання ресурсів, особливо, коли вони важкодоступні, уникнення дублювання і непотрібного копіювання тем досліджень; краща ідентифікація проектів і зростаюча впевненість у їх доцільності в умовах колективного нагляду.

Інтернаціоналізація поглиблює базу знань інститутів-учасників, розширює межі наукового пошуку, збагачує навчальні програми.

Проте слід зазначити, що серед практичних проблем, з якими стикається вища школа в умовах нової інформаційної реальності, першою із найсерйозніших проблем є мовний бар'єр. Будь-який предмет – це в першу чергу мова, яку потрібно освоїти і вміти використовувати у спільній практичній діяльності. Основний зміст комунікативного процесу в навчальному закладі, природно, – наукова інформація, виражена мовою науки. Обмін науковою продукцією в різних соціальних ситуаціях, взаємодія між наукою і технікою, між наукою і виробництвом реалізуються у сфері мови. Історія людства ще не знала такої значної кількості населення, чия «виробнича» діяльність була б так тісно пов'язана з мовою. І найбільш затребуваною в наші дні стає саме наукова продукція, бо це один із основних видів роботи в умовах інформаційного суспільства. Відповідно, інтернаціоналізація і демократизація соціуму науки неминуче приводять до розвитку білінгвізму і мультилінгвізму в науковій сфері соціальної і мовної взаємодії.

Чим старша людина, тим складніше відбуваються процеси інтеграції в нове суспільство через усталений соціально-культурний досвід і страх втратити свою ідентичність із рідною культурою і суспільством, тому менш імовірно, що людина, яка давно вийшла зі студентського віку, зможе опанувати мову на високому рівні.

З цієї причини у всьому світі спостерігається тенденція «раннього білінгвізму». На сучасному етапі англійська – найбільш популярна мова в школах Європейського союзу[9]. Наприклад, обов'язкове вивчення іноземної мови в Італії та Іспанії починається з 8 років, а в Греції і Франції – з 9 років, але нові реформи передбачають вивчення іноземної мови дітей з більш раннього віку.

Результати соціологічних досліджень дозволяють припускати, що спілкування іноземною мовою в старшому шкільному і студентському віці забезпечує позитивні зміни в персональній та соціальній ідентичності молодшої людини, розвиває толерантне ставлення до чужих культур на тлі прийняття культури власного розвитку. Фактично можна стверджувати, що підготовлена міжмовна і міжкультурна взаємодія особливо корисна в період формування фахівця, оскільки оптимізує ситуацію розвитку особистості, створюючи більш змістовні умови для подальшої соціалізації. Крім того, принципово важливим тут є розвиток саме ідентичності особистості, в тому числі й динаміка її етнічної ідентичності [10].

Характер соціальних мовних проблем, які турбують народи світу, різний, але завжди, так чи інакше, пов'язаний із необхідністю знайти оптимальне співвідношення тенденцій до демократизації та до інтернаціоналізації, національного й інтернаціонального в мовній взаємодії як всередині одного макросоціуму, так і між різними соціумами. Безперечно, шлях до білінгвізму не є і не буде легким, на ньому неминуче будуть виникати різного роду перешкоди і складнощі, подолання яких можливе в разі вибудовування мудрої, продуманої мовної політики, що вимагає ретельного аналізу мовних процесів, викликаних соціальним замовленням того чи іншого соціуму. Прагнення до білінгвізму/мультилінгвізму і мультикультуральні прояви молодого покоління не повинні сприйматися негативно, якщо ми хочемо стабільності й спокою в нинішньому столітті. Нехай хтось буде говорити тільки однією мовою, хтось двома або трьома – це нормально, що індивідуальний мультилінгвізм стає звичайним станом нашого повсякденного життя.

Висновки. У період стрімкого всесвітнього поширення інформаційних технологій та технологій вироблення знань є затребуваною здатність розуміти явища і події, які виходять за межі конкретної професійної ніші, здатність адаптуватися до нових явищ, особиста готовність до змін, індивідуальна автономія в сфері інформації, здатність співпрацювати на міжнародному рівні. Це породжує соціальне замовлення на фахівців, які мають високий рівень білінгвальної компетенції, які вміють ефективно комунікувати в постійно ускладнюваному полікультурному соціально-інформаційному просторі.

Тому білінгвізм стає невід'ємною соціальною якістю сучасного фахівця, одним із атрибутів його іміджу, який сприяє формуванню таких якостей особистості, як комунікабельність, толерантність, упевненість у собі.

Зростання конкуренції на світовому ринку освітніх послуг призводить до інтернаціоналізації інституту освіти. Вища школа, формуючи інформаційну культуру фахівців-професіоналів, стає основним інституціональним середовищем розвитку білінгвізму. З огляду на це перспективним вважаємо дослідження процесу розвитку білінгвізму в студентському середовищі.

Список літератури / References

1. Мацнева Є.А. Двомовність і суспільстві: діахронічний зріз / Є.А. Мацнева // Філософія і політологія в контексті сучасної культури: наук. журн. / Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2016. – С.126-136.

Matsnieva E. Dvomovnist i suspilstvi: diahronichny zriz [Bilingual Society. Diachronical cross-section] / E. Matsneva // Filosofiya i politologiya in konteksti suchasnoї culture: science. [Philosophy and political science in the frame of the modern culture.] Zh. / Dnipropetr. nat. Univ IM. Oles Gonchar. – Dnipropetrovs'k: Kind of Dnipropetr. nat. the University, 2016. – P.126-136.

2. Качанов Ю.Л., Шматко Н.А. Как возможна социализация? (к проблеме реальности в социологии) //Социологические исследования. – М.: Наука, 1996. – №12. – С.94-99

Kachanov Yu.L., Shmatko N.A. Kak vozmozhna sotsyalizatsiya? (k probleme realnosti v sotsyolohyy) //Sotsyolohycheskye yssledovaniya. – М.: Nauka, 1996. – №12. – P. 94-99

3. Сорос Дж. Алхимия финансов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.arminvest.net/wp-content/uploads/2016/06/soros_alhimia_fin.pdf

Soros Dzh. Alkhymia fynansov [Electronic resource]. – Access mode: http://www.arminvest.net/wp-content/uploads/2016/06/soros_alhimia_fin.pdf

4. Ковалева С.С. Билингвизм как социально-коммуникативный процесс: дис ... канд. социол. наук: 22.00.04 „Социальная структура, социальные институты и процессы” / С.С. Ковалева – М., 2006 – 144 с.

Kovaleva S.S. Bilingualism as a Social and Communicative Process: dis ... cand. Sociology. Sciences: 22.00.04 "Social Structure, Social Institutes and Processes" / S.S. Kovaleva – М., 2006 – 144 p.

5. Радянська вища освіта як альтернативний конструкт західній університетській парадигмі [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.edu-trends.info/soviet-higher-ed/>

Radianska vyshcha osvita yak alternatyvnyi konstrukt zakhidnii universytetskii paradyhmi [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.edu-trends.info/soviet-higher-ed/>

6. Гегель Л.А. Имидж конкурентоспособного специалиста сквозь призму самоуправления / Л. А. Гегель // Студенчество. Диалоги о воспитании. – 2005. – № 3. – С. 5-6.

Hehel L.A. Ymydzh konkurentosposobnoho spetsyalysta skvoz pryizmu samoupravleniya / L. A. Hehel // Studenchestvo. Dyalohy o vospytanyu. – 2005. – № 3. – P. 5-6.

7. Асоціація університетів Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

European University Association [Electronic resource]. – Access mode: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

9. World database of distanse taught courses [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www-icdl.upen.ac.uk/iciJl/ICDLdb/htni>

World database of distanse taught courses [Electronic resource]. – Access mode: <http://www-icdl.upen.ac.uk/iciJl/ICDLdb/htni>

10. Гусева О.Ю., Радина Н.К. Этнопсихологические проблемы и межкультурное взаимодействие: теория и практика // Современные проблемы гуманитарных наук: Сб. науч.-метод. трудов – Н. Новгород, Изд-во МГЭИ, 2003. – С.85-89.

Huseva O.Iu., Radyna N.K. Etnopsykholohycheskye problemy y mezhkulturnoe vzaymodeistviye: teoryia y praktyka // Sovremennyye problemy humanytnarykh nauk: Sb. nauch.-metod. trudov – N. Novhorod, Yzd-vo МНЭУ, 2003. – P. 85-89.

Цель. В контексте исследования культурных и институциональных границ билингвизации общества определить роль и значение университета как институциональной среды развития билингвизма.

Методика. Достижение цели статьи реализовано с помощью теоретических методов исследования, в частности анализа, синтеза, обобщения, использования принципа системного и сравнительного анализа билингвальных процессов, а также современных научных подходов к пониманию и решению социальных проблем билингвизма и информационного общества.

Результаты. Определено, что в период стремительного мирового распространения информационных технологий и технологий формирования знаний востребованы специалисты, имеющие высокий уровень билингвальной компетенции, способные эффективно коммуницировать в постоянно усложняющемся поликультурном социально-информационном пространстве. Доказано, что университеты, формируя информационную культуру специалистов-профессионалов, являются важной институциональной средой развития билингвизма.

Ключевые слова: билингвизм, социальный билингвизм, институциональная среда, билингвальная компетенция, конкурентное преимущество.

Objective. The objective of the article is to define the role and importance of the university as institutional environment of bilingualism development in the context of society bilingualisation institutional and cultural borders research.

Methods. Achieving goals of the article is realized by applying such theoretical methods of research as analysis, synthesis, generalization, using principle of system-oriented and comparative approach of bilingual processes, and contemporary scientific approaches to understanding and solving social problems of bilingualism and informational society.

Results. It is determined that in the period of rapid world proliferation of informational technologies and technologies of formation of knowledge, the society needs specialists of bilingual competence high level who are able to intercommunicate effectively in increasingly difficult multicultural social-informational space. It is proved that universities, which form informational culture of professionals, are the important institutional environment of bilingualism.

Key words: bilingualism, social bilingualism, institutional environment, bilingual competence, competitive advantage.